

חג השבועות ביום מתן תורה או מתן תורה בחג השבועות?

אשר חזקי

תקציר

מתן תורה נראה במבט ראשון כחלק אינטגרלי מחג השבועות ואולי אף כמהות החג. זאת, מפני שלפי הלוח העברי, לעולם יחול חג השבועות בו' סיון, יום מתן תורה. במאמר דלקמן, נראה שחג השבועות תלוי אך ורק ביום החמישים לספירת העומר, שלא בהכרח נופל בו' סיון. לאור זאת, נבאר את החיבור של חז"ל, התמוה לכאורה, בין חג השבועות למתן תורה. מתוך כך, נשפוך אור חדש על משמעותו של מתן תורה.

שמותיו של חג השבועות

ארבעה שמות לחג השבועות. הראשון, חג השבועות כפי שכתוב בתורה:

וּחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ, בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֲמִישִׁים; וּחַג, הָאֲסִיף תִּקְוֶפֶת, הַשָּׁנָה: (שמות ל"ד, כ"ב)

שִׁבְעָה שִׁבְעַת, תִּסְפָּר לָךְ: מִהַחֵל חֲרָמְשׁ, בַּקָּמָה, תַּחֵל לִסְפֹּר, שִׁבְעָה שִׁבְעוֹת. וְעִשִׂית חַג שִׁבְעוֹת, לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ, אֲשֶׁר תִּתֶּן: פֶּאֶשֶׁר יִבְרַכְךָ, יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: (דברים ט"ז, ט"ו-י')

השם השני שמוזכר בתורה הינו חג הביכורים:

וּבַיּוֹם הַבְּכוּרִים, בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשִׁבְעַת יָבֵיבִים: מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מִלְאֲקַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: (במדבר כ"ח, כ"ו)

כהערת אגב נאמר שיש אומרים ששם החג 'יום הביכורים' כוונתו שקורבן שתי הלחם מתיר את הבאת הביכורים למקדש, ולא כפי שמקובל לחשוב שמביאים ביכורים ביו"ט עצמו. אמנם כתוב במסכת ביכורים פ"א מ"ו 'מעצרת ועד החג מביא וקורא' - מפני שזהו זמן שמחה, אך לגבי היו"ט עצמו יש אומרים שמכיוון שהביכורים טעונים קרבן שאינו קורבן חובת היו"ט, אינו קרב ביו"ט, כנדרים ונדבות שאינן קרבים ביו"ט. לדעתם, ביו"ט עצמו לא מביאים ביכורים.

השם השלישי שמוזכר בתורה, הינו חג הקציר:

וְחַג הַקְצִיר בְּיָמֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׂנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה: (שמות כ"ג, ט"ז)

כמובן, שהקציר לא נעשה בחג השבועות עצמו, אלא החג נקרא כך על שם התקופה, 'תקופת קציר חיטים'. אם כן, יוצא ששמו המרכזי של החג בתורה הוא חג השבועות, זהו השם המסמל את מהותו של החג, שאר השמות הם על שם דברים נלווים או על שם התקופה.

בחז"ל מצאנו שם נוסף לחג והוא חג מתן תורה, וכך בתפילה אנו אומרים זמן מתן תורתנו וכן קריאת התורה בשבועות עוסקת במתן תורה (מגילה דף לא ע"א).

זמן מתן תורה

אם נעייין בסוגייה בשבת דף פ"ו ע"ב, נמצא מחלוקת ר' יוסי ורבנן באיזה יום בחודש חל מתן תורה, לשיטת ר' יוסי בד' סיון ולשיטת רבנן בו' סיון. וכך כותבת הגמ':

ת"ר בששי בחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל רבי יוסי אומר בשבעה בו. אמר רבא, דכולי עלמא בר"ח אתו למדבר סיני, כתיב הכא (שמות יט) ביום הזה באו מדבר סיני, וכתוב התם (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים, מה להלן ר"ח אף כאן ר"ח. ודכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל, כתיב הכא (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו, וכתוב התם (שמות יג) ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה מה להלן בעצומו של יום אף כאן בעצומו של יום, כי פליגי בקביעא דירחא רבי יוסי סבר בחד בשבא איקבע ירחא... ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא...

ת"ש ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהם ובחמשה עשר יצאו ולערב לקו בכורות, לערב ס"ד? אלא מבערב לקו בכורות ואותו היום חמישי בשבת היה. מודחמיסר בניסן חמשה בשבת ריש ירחא דאייר שבתא וריש ירחא דסיון חד בשבת, קשיא לרבנן! אמרי לך רבנן אייר דהיא שבתא עברי עברוה.

מבואר בגמ' שלכו"ע ביום חמישי בשבוע, ט"ו בניסן, יצאו ממצרים (כך ששבת הגדול בשנת יצ"מ חלה ב"י בניסן) ולכו"ע בשבת ניתנה תורה, ונחלקו האם אייר דהיא שבתא מעובר היה או לא, שלשיטת ר' יוסי אייר אינו מעובר (כפי שאנו נוהגים כיום לעשות עפ"י הלוח, ניסן תמיד מעובר ואייר תמיד אינו מעובר) ולשיטת רבנן אייר באותה שנה היה מעובר.

אגב, לפי חשבון הגמ' יוצא שלכו"ע, באותה שנה בה יצאו ממצרים מתן תורה היה ביום ה-51 יום לעומר ולא ביום ה-50¹.

האם יש לנו חג בו' סיון? התשובה כמובן היא לא! (על הסתירה כביכול בין הפסיקה מחד גיסא כר' יוסי לעניין פולטת שכבת זרע שטמאה ו' עונות, שלשיטתו בד' עבוד פרישה, ומאיזך כרבנן לעניין תאריך מתן תורה, עיין מג"א או"ח סימן תצ"ד²)

זמן חג השבועות

הגמ' במסכת ר"ה דף ו ע"ב כותבת כך:

עצרת - פעמים חמשה, פעמים ששה (רש"י: שהוא ששה בסיון, יום החמישים לעומר) פעמים שבעה; הא כיצד? - שניהן מלאין - חמשה, שניהן חסרין - שבעה, אחד מלא ואחד חסר - ששה.

כלומר לחג שבועות אין תאריך מוגדר בלוח השנה היהודי, זמנו הוא 50 יום מהיום השני של פסח. לכן, חג שבועות (המכונה בפי חז"ל עצרת וניגע בזה בהמשך המאמר) יכול לחול בה', בו' או בז' סיון, והדבר תלוי בקידוש החודשים ניסן ואייר. כאשר מקדשים החודשים עפ"י הראיה יתכן מצב בו שניהם חסרים או שניהם מלאים (כיום עפ"י הלוח ניסן מלא ואייר חסר תמיד) כך שחג השבועות יכול לחול אחרי ו' סיון או לפניו, בהתאמה.

אם כן, ראוי לשאול מדוע חז"ל קישרו את חג מתן תורה לחג השבועות? הרי אלו שני ימים טובים שונים, האחד תלוי בתאריך בחודש והאחד תלוי בספירת 50 יום מיום שני של פסח!

שני ימים טובים או שמא יום אחד

הפוסקים, ראשונים ואחרונים דנו ביחס בין שני ימים טובים אלו, נביא כמה מדברי חכמינו בנושא:

האברבנאל ויקרא כ"ג כותב כך:

1 וכך כתב המג"א או"ח סימן תצ"ד: מה שקשה עוד להתורה ניתנה ביום 51 לספירה, דהא יצאו ממצרים ביום חמישי והתורה ניתנה בשבת! כבר תירץ העשרה מאמרות' דבא לרמוח לנו יו"ט שני של גלויות, ואפשר דהיינו דקאמר יום אחד הוסיף משה מדעת.

2 וכך כתב המג"א: קשה לי, היאך אנו אומרים שבועות יום מתן תורתנו, הלא ק"ל כר"י דאמר בד' בסיון ניתנה תורה דהא ק"ל דבעי לפרושי ו' עונות כמ"ש ביו"ד קצ"ו, ולדין לעולם שבועות בו' סיון ובאמת הרמב"ם פסק דאין צריך לפרוש רק ג' עונות! ... וא"כ מנהגנו עפ"י הרמב"ם, ומש"כ ביו"ד כר' יוסי היינו לחומרא.

ואין ספק שביום חג השבועות ניתנה התורה אבל לא נצטווה החג על זכירתה, וכן תמצא ביום התרועה שנאמר: 'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון', על כל זה לא נאמר, שע"כ ציוה יתברך לעשות יום תרועה זכרון לבריאת עולם אלא להיותו יום הדין.

וכן בשו"ת הריב"ש סימן צ"ו נשאל איך אפשר לקדש את חודשים אייר וסיון עפ"י הראיה, שאז יתכן מצב בו שבועות לא יחול ביום ו' סיון. וענה הריב"ש שחג השבועות לא תלוי כלל בזמן מתן תורה אלא רק ביום החמישים לספירת העומר.

ואכן לכו"ע ימים אלו הינם נפרדים, מה שמצריך יישוב לחיבור העקרוני ביניהם ע"י חז"ל (כך נראה) בניגוד לחיבור המקרי ביניהם כפי שנראה במבט ראשון.

אנו ננסה לבאר בדברינו אלה מדוע החיבור בין חג שבועות למתן תורה הינו עקרוני ומהותי מאוד.

מהותם של חג השבועות וחג מתן תורה

נפתח בביאור מהותם של כל אחד מהחגים הללו. חג מתן תורה, הינו הזמן בו תורה ירדה מן השמיים לילודי אישה, הוויכוח הנוקב בין משה למלאכים עפ"י הגמ' בשבת דף פח ע"ב³ מורה לנו על עיקרה ומהותה של התורה.

3 ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום - אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם! מה לילוד אישה בינינו!

אמר להן: לקבל תורה בא.

אמרו לפניו: חמודה גנחה שגנחה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם - אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? (תהלים ח ה) מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו (תהלים ח ב) ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים
אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה!

אמר לפניו: ריבוננו של עולם! מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם!

אמר לו: אחז בכסא כבודי וחזור להן תשובה, שנאמר (איוב כו ט) מאחז פני כסא פרשז עליו עננו, ואמר רבי נחום: מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו, ועננו עליו, אמר לפניו: ריבוננו של עולם! תורה שאתה נותן לי - מה כתיב בה? (שמות כ ב) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים - אמר להן: למצרים ירדתם! לפרעה השתעבדתם? תורה למה תהא לכם?

שוב מה כתיב בה? 'לא יהיה לך אלהים אחרים' - בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת גלולים?

שוב מה כתיב בה? 'זכור את יום השבת לקדשו' (שמות כ ז) - כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות?

שוב מה כתיב בה? (שמות כ ו) לא תשא - משא ומתן יש ביניכם?

שוב מה כתיב בה? (שמות כ יא) כבד את אביך ואת אמך - אב ואם יש לכם?

שוב מה כתיב בה? (שמות כ יב) לא תרצח לא תנאף לא תגנוב - קנאה יש ביניכם? יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקב"ה שנאמר (תהלים ח י) ה' אדונינו מה אדיר שמך ואילו 'תנה הודך על השמים' לא כתיב; מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר (תהלים סח יט) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך 'אדם' - לקחת מתנות.

אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר (במדבר יז יב) ויתן את הקטורת ויכפר על העם, ואומר ויעמוד בין המתים ובין החיים - אי לאו דאמר ליה, מי הוה ידעו?

השמיים אינם מקומם של התורה אלא דווקא הארץ ורק הארץ. עניינה של התורה הינו לרומם את החול ולקדשו, ואין למלאכים הנמצאים בעולמות עליונים, רוחניים וקדושים צורך בתורה כלל. שנים על גבי שנים, מבריאת העולם, מחכה האנושות והעולם כולו על כל נבראיו ויצוריו ליום השישי, היום שבו עמ"י יקבלו את התורה. לולא שיקבלו את התורה, אין תכלית לעולם, ואין בו צורך⁴. בכפייה ניתנה תורה, זאת, ע"מ להכריח את מגמתו וטובו של בורא העולם, הקב"ה. אם כן, חג מתן תורה הינו 'איתערותא דלעילא'⁵, החג בו ה' מרומם את עמ"י למדרגת נבואת משרע"ה, וזאת רק ע"י התקדשות מינימאלית של שלשה ימים! אין זו התקדשות מלמטה, אין כאן עלייה מדורגת לקודש אלא קפיצה חד פעמית הנובעת מלמעלה.

לעומת זאת, חג שבועות, הוא ההיפך הגמור. החג נקרא על שם הימים והשבועות שאנו סופרים, יום אחרי יום, שבוע אחרי שבוע. כל יום ותיקונו הוא, החל מהחסד שבחסד על לדרגה העליונה של מלכות שבמלכות. כל יום אנו מקדשים ומתעלים, מיתקנים ומתקנים, וכך אנו והעולם איתנו מגיעים לשיא ביום החמישים, שער הנ' של הטהרה הגמורה, של הקודש העליון. את העלייה אנו מתחילים בקורבן העומר, קורבן הבא מן השעורים, מאכל בהמה, וכך יום אחרי יום של התקדשות עד לשיא של קורבן שתי הלחם מן החטים, מאכל אדם. אם נקביל זאת לחג מתן תורה, אפשר לומר שחג שבועות הינו 'איתערותא דלתתא'⁶, אנו בכוחותינו עולים מדרגה אחר מדרגה מעלה אחר מעלה.

וכך כותב הרש"ר הירש:

ונמצא שיום החמישים לעומר אינו זכרון ליום מתן תורה, אלא ליום שלפני מתן תורה. ונזכור עוד, בדין העיקרי של התורה הרי החודש מתקדש עפ"י הראיה, וראשי חודשים כולל אייר וניסן נקבעים עפ"י ראית הירח בחידושו, ומכאן שיום החמישים לעומר איננו קבוע ליום מסוים בחודש סיון. לפיכך אמרו ב"ה דף ו' ע"ב: 'עצרת - פעמים חמשה, פעמים ששה פעמים שבעה', הווה אומר, חג השבועות יכול לחול בה', בו' או בז' סיון, ואילו נתכוון הכתוב לחוג את יום החודש של מתן תורה, היה מוסר בידינו את התאריך ההיסטורי על דיוקו, כדרך שקבע את ימי הזכרון של יצי"מ ליום ארבעה עשר וחמשה עשר בניסן.

4 ועיין רש"י בראשית פ"א, ל"א: יום השישי - הוסיף ה' בשישי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עימהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמישה חומשי תורה. דבר אחר: יום השישי כולם תלויים ועומדים עד יום השישי, הוא שישי בסיון המוכן למתן תורה.

5 היינו התעוררות מלמעלה, מהשמיים.

6 היינו התעוררות מלמטה.

נראה איפה, שהכתוב לא נתכוון לכך, היפוכו של דבר! כל עצמו לא בא אלא לשלול אותה תפיסה מוטעית, משום כך אמר: 'וקראתם בעצם היום הזה' וזו לדעתנו כוונת הדברים, אל תקבעו את החג ביום החודש של מתן תורה שהוא הזמן שמתקבל על הדעת, אל תקבעו את החג, שהוא ידוע לכם יפה (ע"י תושבע"פ) בעצם היום הזה, ביום החמישים לעומר, שהוא היום המיועד להבאת לחם הביכורים, בלא להתחשב ביום החודש...

נמצאת אומר, לא יום ההתגלות שבסיני אלא יום סיום של הספירה לקראתו הוא שנתעלה ליום החג. שהרי זו השיטה שנתקבלה באומה, יום השבועות חל להיות ביום שלפני מתן תורה, ותורה לא ניתנה ביום החמישים אלא ביום החמישים ואחד.

ולמדנו מכאן אמת גדולה, חג מתן תורה איננו מתייחס לעובדה של נתינת התורה, אלא הוא חוגג את הכנת עצמנו להיות ראויים לקבלת תורה. היום שלפני מתן תורה, היום האחרון להגבלה ולפרישה, הוא המיוצג ע"י יום החמישים לספירת העומר, הוא היום שבו היו ישראל מוכנים לייעודם הגדול לקבל ולשאת את התורה.

מדוע לא נקבע חג בו' סיון?

אך עדיין ניתן וצריך לשאול, מדוע לא נקבע חג בו' בסיון? אפילו אם נאמר שחג השבועות יותר עליון מחמת ה'איתערותא דלתתא' שלנו, אך גם חג מתן תורה חשוב מספיק בשביל לקבוע לו חג בפני עצמו! הרב דסלר כותב במכתב מאליהו (ח"ב עמ' 21) שהחגים אינם אירוע היסטורי שהיה ונגמר, אלא הקדושה שביום ט"ו בניסן היא זו שפעלה את יצי"מ, והקדושה עדיין פועלת מדי שנה בשנה ביום הזה. אם כן, מה גרע חג מתן תורה? הרי אף בימינו ביום ו' סיון, פועלת עלינו הקדושה המיוחדת של היום הזה, נתינת התורה.

הגרש"ז אויירבך הולך בכיוון הפוך ומבאר שדווקא עקב כך לא נקבע חג בו' בסיון כי נתינת התורה לא מיוחסת ליום אחד בלבד בשנה, אלא כל יום ויום אנו מקבלים תורה מחדש. איננו מברכים בברכת התורה, 'נתן התורה' אלא 'נותן התורה' כל יום ויום הקב"ה ממשיך עלינו שפע ונותן לנו את התורה ונותן ונותן. וכך כותב הגרש"ז:

רבים תמהים ומשתוממים, מדוע לא ציוותה התורה לחוג ולשמוח ביום קבלת התורה כמו שנצטוונו מאת ה' לחוג ולשמוח בחג המצות ובחג הסוכות זכר ליצי"מ ולענני הכבוד שהיו במדבר. ולא די בזה, אלא גם העלימה התורה מאתנו ולא כתבה בפירושי היום המדויק אשר בו ניתנה התורה לישראל...אך טעמו של

דבר הוא, כי לאחר שה' הוציאנו מעבדות מצרים לחרות עולם, גם בהיותנו נכנעים ומשועבדים לזרים היינו והגנו תמיד בני חורין גמורים. היציאה ממצרים הייתה מאורע חד פעמי והיא נחלת העבר שהיה פעם ואיננו עוד... לא כן השמחה הגדולה בקבלת התורה, לא היה זה מאורע של אותו היום בלבד... אולם לאחר שהתורה כבר ניתנה וטועמיה חיים זכו, אין לך שמחה גדולה משמחת התורה וחביבה היא על לומדיה, ושמחים בה בכל יום ויום כנתינתה בסיני (ברכות דף ס"ג ע"ב).

ומעין זה כתב בעל העקידת יצחק, אמור שער 67:

...לפי שזכרון התורה וקבלתה אינו לזמן מיוחד כשאר עניני המועדים הנזכרים, רק מצוותה בכל יום ויום ובכל עת ובכל שעה דכתיב (יהושוע א'): 'לא ימוש ספר התורה הזה מפידך והגית בו יומם ולילה' ובכל יום ויום אנו מצווים שיהיו חדשים וחביבין בעינינו כיום שנתנו בו, דכתיב (דברים כ"ו): 'היום הזה ה' אלוך מוצוך'

אמנם, האלשיך (אמור כ"ג) והמהר"ל (תפארת ישראל פכ"ז) נוקטים בשיטה אחרת וסוברים שאי אפשר לקבוע חג על מתן תורה, או מטעם שנהפך לאבל מחולנו כי עשו את העגל, או מטעם שניתנה תורה בכפייה, ואכמ"ל.

מתן תורה של תאריך מול מתן תורה של ספירה

אך דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה ניצוצות ואולי אפשר לחדש ולומר דבר נוסף. ישנו מתן תורה התלוי ביום החודש⁷, ויש מתן תורה שתלוי בספירה שלנו, במילים אחרות אפשר לומר כי יש מתן תורה שהוא אך ורק 'איתערותא דלעילא' ויש מתן תורה שהוא גם והרבה 'איתערותא דלתתא'.

מתן תורה כתאריך, יש בו מן הניגוד לעולם הזה. היכן אנו מציינים מתן תורה מעין זה? כמובן! ביום הכיפורים. לאחר שלוש הפעמים, בהם עלה משה להר סיני, הוא יורד לבסוף ביום הכיפורים ובידו לוחות שניות. היום בו עם ישראל מקבל לוחות שניות, הוא יום צום, הפסקה, עצירה מהמהלך הרגיל היום יומי והידמות למלאכים. כמובן שאת התורה הקדושה אי אפשר לקבל בכלי שבור ומלוכלך, צריך הכנה, אי אפשר לבוא אל המלך בלבוש שק. לא בכדי עד ליום הכיפורים אנו מתקדשים ומנסים להיות ראויים להיכנס להיכלו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. לצורך זה צריך לעצור את התלות שלנו בעוה"ז ובתחלואיו, להינתק מכובד חומריותו, ללבוש בגדי לבן ולהידמות, ולו רק יום אחד בשנה, למלאכי השרת. כל זה כאשר מתן תורה הינו תאריך, לוחות שניות, מדרגתנו זו.

7 היינו בתאריך.

אך ישנה מדרגה עליונה יותר, מדרגה שאנו יודעים שהיא קיימת, אנו חייבים לדעת - לוחות ראשונות. בקודש הקודשים, בארון הברית, לא לבדם שכנו להם הלוחות השניות, בנוסף שכנו להם שם הלוחות הראשונות, לוחות ושברי לוחות מונחים בארון (ברכות דף ח' ע"א)⁸. אמנם שבורים הן הלוחות הראשונות, משמע אין אנו ראויים למדרגה זו כרגע, אך אנו שואפים וזוכרים זאת לעד - כך, בסוף נגיע, והעולם יגיע יחד איתנו. לוחות ראשונות אינן תלויות בתאריך, הם הרבה יותר מזה. אף שתאריך בחודש אינו כשבת, השבת קביעא וקיימא והתאריך תלוי בנו, כפי שאנו מברכים בתפילה 'מקדש ישראל והזמנים' - ישראל דקדשינהו לזמנים, אך יש דבר שהוא יותר תלוי בנו. חג השבועות הינו תוצאה של ספירה שלנו, התעלות שלנו, התקדשות שלנו. אם אנחנו נספור, אם אנחנו נקדש כל יום ויום, עוד צד ועוד רובד בעצמיותנו ובעולם, נוכל להגיע ליום הקדוש שהוא מתן תורה של לוחות ראשונות. אין חג כזה מתן תורה של לוחות ראשונות התלוי בתאריך בחודש, אך כן יש חג מתן תורה של לוחות ראשונות שתלוי בספירתנו, בהתקדשותנו. זהו חג עליון, חג במדרגה יתירה על יום הכיפורים, בו צריכים אנו פרישה מהחול בשביל להתעלות - כאן זו מדרגת הקדושה, פעולה בתוך עולם הזה, פעולה לכאורה חולית, אך בעצם זו פעולת קודש עליונה (עין מסילת ישרים במדרגת הקדושה).

בניית המשכן דוחה שבת

מעין דברים אלו כותב המשך חכמה ריש פרשת ויקהל. המשך חכמה מסביר את היפוך הסדר בסמיכות שבת לבניית המשכן, שהרי בפרשת כי תשא נסמכה שבת למלאכת המשכן לאחריה, ואילו בפרשת ויקהל נסמכה שבת למלאכת המשכן, לפנייה. כידוע בעבודת המשכן והמקדש הותרה שבת, שהרי שכינה מצויה שם. לכן, העבודה - המורה על חידוש העולם בפרטיות בכל עת (כשבת בכלליות על בריאת העולם) - דוחה שבת, עד כדי כך שאף מכשירים כקליית העומר וחבטתו ואפיית שתי הלחם דוחים שבת.

8 כך בארון בבית המקדש, וכך כותב רבינו בחיי: "...שהרי בבית המקדש לוחות ושברי לוחות מונחים בארון שעשה בצלאל' (דברים י', א').

רש"י והרמב"ן (שם) חלקו - האם מהקמת המשכן ועד לחנוכת בית המקדש, היה ארון נפרד מעץ, מעשה ידי משה, שהכיל את שברי הלוחות והוא היה יוצא ובא עימם למלחמה, זאת בנוסף לארון הברית שעשה בצלאל ששם שכנו הלוחות השניות, כך סובר רש"י - או שמא בארון אחד, ארון הברית ששכן בתוך מחנה ישראל, היו גנוזים שני הלוחות יחדיו, כך סובר הרמב"ן. את המחלוקת ניתן לבאר לפי דרכנו, כדלקמן, האם האידיאל שונשבר, שברי הלוחות, הלכו לפני מחנה ישראל בנפרד מהלוחות השלמות, השניות, או שמא הלכו בתוך מחנה ישראל פנימה, אך אין כאן המקום להאריך בעיון זה. בכל אופן, לשתי השיטות שבירי הלוחות היו הולכים אתם תמיד במדבר.

לאחר חטא העגל, עם ישראל הוצרך למשכן (ובעתיד למקדש) באופן שרק באמצעותו השכינה שורה בישראל, אז העבודה בו בלבד דוחה שבת ולא בנייתו כי עדיין אין השראת השכינה בתחתונים. אך לפני החטא, השכינה הייתה שורה בישראל אף שלא באמצעות המשכן (בכל המקום אשר אזכיר את שמי) ובני ישראל בעצמם היו המעון לה, אם כן בניית המשכן הייתה כעבודה או כצורך עבודה שדוחה שבת, לכן בפרשת ויקהל הקדימה שבת את מלאכת המשכן.⁹

בקרבך קדוש

יוצא לפי דבריו, שלאחר מעמד הר סיני בו' סיון (לדעת רבנו, ולדעת ר' יוסי ז' סיון) ביום בו שכינה ירדה לשרות בישראל כלשון הגמ' שבת (דף פו ע"ב, דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא), התרוממו ישראל לכלל מעלה שבה אף פעולותיהם (מחוי למשכן) נחשבו כעבודה, גלוי השכינה. מה שאין כן לאחר חטא העגל - העבודה, גילוי השכינה, הינו במקדש בלבד. (אולי אפשר להרחיב בדעתו, שאמנם אף הצלת נפשות של כל אחד מישראל ואפילו ספק פקוח נפש דוחה שבת, כלומר שעצם חיי היהודי אף ללא תורה ומצוות חשובים יותר מהשבת, היינו יש בהם גילוי שכינה. אך לעומת עצם החיים, הפעולות הנובעות מן האדם החי אינן נחשבות עדיין כגילוי שכינה).

9 לשיטת הרמב"ן - הסובר שהכתובים בתורה כסדרן, א"כ הציווי לבניית המשכן הינו צווי עצמי, וכך כותב: כאשר דיבר ה' אל משה עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות... מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים... והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן ציוה תחילה על דבר המשכן, שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו ושם ידבר עם משה ויצווה את בני ישראל. והנה עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון... וסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בבסתר וכמו שנאמר 'ושכן כבוד ה' על הר סיני'... וכן כתב במשכן: וכבוד ה' מלא את המשכן... (הקדמה לפרשת תרומה) - הדברים מובנים כך שבניית המשכן והעבודה בו מהווים ביטוי לשכינה השורה בתוך עם ישראל. לאחר חטא העגל, השכינה שרתה רק במשכן עצמו ואז רק העבודה בו, ולא בנייתו, היוותה ביטוי לשכינה.

אמנם לשיטת רש"י צ"ע שחולק וסובר שהציווי על בניית המשכן בא בעקבות הירידה בחטא העגל, והמשכן הינו התיקון לחטא - כפי שכותב רש"י: 'אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכיפורים נרצחה הקב"ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן' (שמות ל"א, י"ח) וכן: 'קח לך עגל' - להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה" (ויקרא ט"ב). וכן: 'ויצאו ויברכו את העם' - אמרו 'יהי נעם ה' אלוהינו עלינו' יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. לפי שכל שבעת ימי המילואים שהעמידו משה למשכן ומשמש בו ופרקו, בכל יום לא שרתה בו שכינה והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה: משה רבינו, כל הטרור שטרחנו שתרשה שכינה בנינו ונדע שנתכפר לנו עוון העגל" (ויקרא ט"ב, כ"ג) - א"כ אין משמעות לבניית המשכן לפני חטא העגל. ואולי צריך לומר שבנין המשכן עלה במחשבה לפניו, עוד לפני החטא במשמעות ה"ל, אך עדיין לא ניתן הציווי. לאחר החטא, אמנם ניתן הציווי, אך לא בטהרתו אלא רק כציווי של תיקון לחטא העגל.

הייחודיות של חג שבועות כביטוי של מתן תורה של ספירה

לא בכדי יש כמה דברים מיוחדים מאוד לחג שבועות. ניגע בכמה מהם:

- הגמ' במסכת פסחים דף ס"ח ע"ב אומרת:

דתניא ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביי"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש וא"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר (דברים טז) עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר (במדבר טז) עצרת תהיה לכם ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם.

א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא.

לכאורה הגמ' תמוהה מאוד, דווקא בחג השבועות היינו מצפים לאמירה הפוכה, שהכל מודים דבעינן לה', והטעם: יום שניתנה בו תורה. אלא שאין התורה ענינה השמים, להפך, עניינה של התורה זה הארץ. כל כוחות החיים, אף הנמוכים והשפלים שבהם יתעלו. כל החומריות תתקדש ותתרומם למעלה עליונה וקדושה, כל אכילה תתרומם לאכילת קורבנות המרוממת את החומר ומקדשתו. כל פעולה ארצית הנובעת ממקור קודש, תופיע את הקודש, לא בשמיים אלא כאן, בתחתיות הארץ. לכן, דווקא בחג זה הכול מודים שצריך לכם, כי זו המדרגה של היום הזה של מתן תורה שתלוי בספירתנו, פעולות ארציות המגיעות מעלה מעלה עד לכסא הכבוד. וכך כותב הרב קוק במאמרי ראי"ה עמ' 172 (מאמר 'לה' ולכם):

מפני מה הטעם שהוא יום שניתנה בו תורה מחייב הוא להודות דבעינן נמי לכם יותר מימים קדושים אחרים? מפני שמן התורה הקדושה הגדולה והרחבה, תורת ה' צור כל העולמים, אנו יודעים איך לקדש את ה'לכם' ואיך להבין שגם ה'לכם' באמת אינו 'לכם' נבדל, אלא לה' הוא. לולא התורה שנתנה לנו, אם לא ההוא יומא דקא גרים (פסחים דף ס"ח ע"ב), היה באמת ה'לכם' נפרד מהלה' פירוד תהומי, אבל בא היום הגדול היום שנתנה בו תורה והעביר אותנו מעל לגבולי הפירודים הללו, ויודעים אנו ממקורה של תורה דווקא, דבעינן נמי 'לכם'.

• קורבן שתי הלחם, בא חמץ. כידוע כל הלחמים שבמקדש היו באים מצה (חוץ מקורבן תודה שבו עשר לחמים מתוך ארבעים היו חמץ). יצר הרע, הוא המכונה שאור שבעיסה, ולכאורה הדבר דורש עיון מה שייכות של חמץ למקדש כלל? ועוד, מדוע בחג השבועות דווקא? לפי דברינו לעיל הדברים מובנים, שדווקא בחג מתן תורה הנובע מספירתנו, מ'איתערותא דלתתא', יש את היכולת להכיל בתוך הקודש אף את היצר הרע ולקדשו (שהרי אף הוא יציר כפיו של הקב"ה).

• כך תובן יותר גודל אמירת 'נעשה ונשמע' עד כדי כך ששאלו מלאכי השרת 'מי גילה רז זה לבני?' הרב קוק כותב במאמרי ראי"ה ח"א עמ' 171 (מאמר 'נעשה ונשמע') כך:

כל דבר החקוק בטבע אינו צריך לשמיעה וללמוד, הדבורה בונה את תאי כוורתה בדיוק המספרי היותר שלם, בלי שמיעה של שעורים בהנדסה, מפני שכך חקוק בטבעה. ובעולם הרוחני אין היצורים הרוחניים העליונים צריכים שמיעה לפני מפעליהם, מפני שקדושתם היא להם טבעית. רק בני אדם העלולים להיות נבוכים על ידי מהומות המדע המזויף, צריכים התאמצות לשוב אל הטבע הטהור הנפשי שלהם.

ואנחנו במעמד הר סיני, בעת אשר ראש הפסגה של אמיתת הוויתנו נתגלה על כללנו, בעת אשר אדון כל נגלה עלינו בערפלי טוהר ללמד לעמנו תורה ומצוות, באנו לידי המעלה העליונה הזאת, ונהיינו ישראלים טבעיים טהורים, כטבע האיתן של נשמתנו בעצם טהרה. ובשביל כך הקדמנו נעשה לנשמע, למעלה מכל התרבות המזויפת של האנושיות השוגה בהבליה...

וכך הרב נבנצאל בספרו על חג השבועות (עמ' פ') מסביר את הייחודיות באמירת 'נעשה ונשמע'. שם הוא מסביר שעמ"י ביקש מהקב"ה, שאיננו רוצים תורה המוכתבת מלמעלה, אנו רוצים להיות במדרגת אברהם אבינו, אברהם אבינו קיים את התורה אף קודם שניתנה, ומניין לו? אומרים חז"ל בבראשית רבה (צ"ה,ג') שתי כליותיו למדו אותו תורה, היינו הקדושה הטבעית שבו הדריכה אותו בחיים, והיא זו שמכוחה קיים את כל התורה כולה קודם שניתנה ואף את כל מצוות דרבנן. אומרים עמ"י לקב"ה אנו רוצים את מדרגת ה'נעשה' של אברהם אבינו, אנו רוצים שהתורה תהיה בעצמותינו, בבשרינו ודמינו, אנו מבקשים שהתורה תהיה אנחנו, 'תורה דיליה', בקרבך קדוש. אכן, כל מה שמעבר למדרגת אברהם אבינו 'נשמע'.

- כך מוסבר גם חוסר המצוות המעשיות בחג שבועות (וכן בחג מתן תורה). בכל חג יש מצווה מעשית השייכת לו, בר"ה שופר, בסוכות סוכה וארבעת המינים, בפסח מצה. רק בחג שבועות אין שום מצווה מיוחדת לחג הזה, מדוע?

למעשה ישנו עוד חג אחד מיוחד שאין בו שום מצווה מעשית, חג זה הינו שמיני עצרת. לאחר חג הסוכות בו הקרבנו קורבנות רבים, 70 פרים כנגד 70 אומות העולם, ואמר הקב"ה לעמ"י עכשיו אני רוצה לחוג אתכם לבד, וכך כותבת הגמ' במסכת סוכה דף נ"ה ע"ב:

א"ר אלעזר, הני שבעים פרים כנגד מי? כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה? כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך.

חז"ל מכנים את חג שבועות חג עצרת, לרמז על הקשר ביניהם, שניהם קודש קודשים. וכך כותב האדמו"ר מסלונים בספרו נתיבות שלום:

ב' ימים טובים נקראים בשם עצרת, האחד שמיני עצרת כדכתיב 'וביום השמיני עצרת תהיה לכם' והשני חג השבועות שנקרא ג"כ עצרת, כדמצינו בלשון חז"ל (ר"ה דף ט"ז ע"א) 'בעצרת נידונים על פירות האילן' וכן תרגם אונקלוס 'בשבועותיכם (במדבר כ"ח) בעצרתיכון (ועיין רמב"ן ויקרא כ"ג, ל"ו) דברים נפלאים מ"ש בזה)... כי ענין אחד הוא לב' הימים המקודשים ביותר מכל ימות השנה שהם בבחינת יחוד הגמור, שהקב"ה מתייחד עם ישראל, שזו הדרגה הגבוהה ביותר בקדושת המועדים.

ומצינו עוד בב' י"ט אלו שהם סיומם של תקופה גדולה וקדושה של חמישים יום, חג השבועות הוא לאחר חמישים יום הנמנים מיום הראשון של פסח וכדאיתא בספח"ק...

ומהאי טעמא בכל הי"ט יש מצוות מעשיות, אכילת מצה וד' מינים, ואילו בשמיני עצרת ושבועות אין מצוות מעשיות, לפי שהם בדרגה יתירה - קודש קדשים, למעלה מכל עניני עשייה.

כמו כן, את שמחת התורה איננו עושים ביוה"כ, אף שזהו הזמן הראוי לכאורה, הזמן בו ניתנו לוחות שניות. אנו דוחים את שמחת התורה, את גמרה של תורה לשמיני עצרת.

לפי דברינו הדברים ברורים, עצרת זה חג בו אנו מתקדשים ומתעלים לעליוניות כזו שאף כל פעולה מעשית הנובעת מתוכנו, כל פעולת 'עולם הזהית' שיוצאת מטבעיותנו, ללא שום צווי מלמעלה - היא קודש, בקרבך קדוש.

אולי אפשר להוסיף שזהו התיקון לחטא העגל. הראשונים, הכוזרי (מאמר א' צ"ז) והרמב"ן (שמות ל"ב, א'), מסבירים את חטא העגל בזה שעם ישראל רצה אמצעי שדרכו יוכל לעבוד את ה', ומה שהם לא הבינו שדרכים לעבודת ה' יכולים לנבוע רק מה' ואין ביד בשר ודם לבדות דרך מליבו. התיקון לזה היא מדרגת מתן תורה של לוחות ראשונות, שאז באמת כבר אין צורך במצוות מעשיות מבחון, אלא הקודש שבנו יפרוץ ויתבטא במעשים, והן הן המצוות.

לסיכום, חג מתן תורה של לוחות ראשונות הוא חג השבועות, הוא ולא אחר. זמנו הוא ביום החמישים של ספירת העומר, זאת, כי קבלת לוחות ראשונות (שכרגע אנו במדרגת שברי לוחות, היינו, עדיין לא זכינו להם בשלמותם), הוא חג שאינו תלוי בתאריך בחודש אלא אך ורק בספירתנו ובהתקדשותנו. זהו המתן תורה העליון, מתן תורה שבו אנחנו מעצמותינו מתעלים למדרגה של קדושה, כך שכל מעשינו קודש.

הרב אשר חגבי, למד בישיבת מצפה-רמון ובכולל לדיינות פסגות. בשנת תשס"ד, הוסמך לרבנות ע"י הרבנות הראשית לישראל. סיים בהצטיינות תואר ראשון BSc במדעי המחשב, 'המכון הגבוה לטכנולוגיה בירושלים - מכון נוה'. עובד ב-NDS משנת תשס"ט ב- Secure Device Software, SCSW Group. נשוי למוריה, אב לארבעה, מתגורר בפסגות.